

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 20.

V Ljubljani, 15. oktobra 1886. l.

XXVI. leto.

Odlomki iz vzgojeslovja.*)

Spisal dr. Fr. Kos.

Reprodukcija (obnova).

Otrok s p o z n á predmet, katerega vidi v drugo ali pa v tretje ter se spominja, da ga je že videl prej jedenkrat. To si razlagamo tako, da se občuti in zaznavanja, ki so nastali v duši vsled vnanjih vtisov pri prvem pogledu, niso zgubili, temuč ostali v njej kot skrito (nezavestno) dušno svojstvo. Duša ima torej to lastnost, da lahko hrani dobljene vtise ter jih zopet vzbudi in pripelje v zavest, ako je priložnost ugodna.

Povrnitev otemnelih predstav v zavest zove se **reprodukcija** ali **obnova**. Prestave, katere so prišle v drugič v zavest, zovejo se obnovljene (reproducirane) predstave ali predstave v ožjem pomenu, katere je treba ločiti od občutov, ki se rodé iz neposrednih čutnih vtisov.

Dostikrat hipoma opazimo in spoznamo med množico tujih ljudi znanega človeka. Mi bi ga ne bili spoznali, ako bi ga že prej ne bili videli. Prejšnjo predstavo o tem človeku je nova, njej jednaka zopet vzbudila in pripeljala v zavest. — Nova predstava pa ni samo prejšnje obnovila (reproducirala), temuč je tudi vzbudila mnogo drugih predstav, katere so bile nekđaj v dušni zavesti v istem času, kot prejšnja. Mi ne spoznamo samo starega znanca, mi se tudi spominjamo vseh takratnih okolnosti. Mi še vemo, kje, v kaki družbi in v katerem času smo ga videli.

Reprodukcija predstav more biti neposredna in posredna. **Neposredna** je reprodukcija, kadar privede v zavest kako predstavo druga jednaka ali pa slična predstava. Vzrok neposredne reprodukcije predstav je enakost ali pa sličnost njih vsebine. A reproducira A. N. pr. Podoba kake osebe nas spominja osebe same. Predstava kakega jezera vzbudi lahko v nas predstavo morja.

Posredna je produkcija, kadar kako predstavo privede v zavest druga predstava, ki je bila nekđaj s prvo istodobno ali pa prec za njo (oziroma pred njo) v zavesti in ste bili torej obe združeni v skupno predstavo ali pa vrsto. Vzrok posredne reprodukcije predstav je združevanje (asociacija) vsled istodobnosti ali pa zaporednosti. A reproducira B in B reproducira A v tem slučaju, ako sta bila oba nekđaj istodobno ali pa zaporedno v zavesti in združena v skupno predstavo ali pa

*) Tu podajam čitateljem „Učit. Tov.“ par odlomkov iz svojega rokopisa, ki obsega vzgojeslovje. Moja želja je, da večaki spis vsestransko presojujejo in kritikujejo ter mi o pravem času naznanijo svoje mnenje o njem in njegovih pomanjkljivostih. Ako bo treba, lahko vzgojeslovje še predelam, preden pojde v natis.

vrsto. Reproducirati moremo množico raznih predstav, katere so skupoma ali pa vrstama združene med seboj.

Zakon posredne reprodukcije se lahko tudi glasi: Vsak člen skupne predstave ali pa vrste more obnoviti celo skupino ali pa vrsto. Ako nam pride na misel mesto, v katerem smo nekdanj stanovali, spomnimo se tudi marsičesa drugega, kar smo tam doživeli in videli. V spomin nam pride, kaj smo tam delali, kje smo stanovali, kdo je tam bival pred nami, s kakimi ljudmi smo občevali itd.

Reprodukcija ne obsega samo enakih, temuč tudi slične predstave, torej take ki so deloma jednake, deloma nejednake, kakor AB in AC. Predstava AB reproducira od skupne predstave AC predstavo A neposredno, predstavo C pa posredno. Ako je med B in C močna nasprotnost, zovete se slični predstavi AB in AC kontrasta. N. pr. milijonar in berač.

Reprodukcija je samovoljna ali pa nesamovoljna. Kadar vzbudé otemnele predstave vnanje pobude, takrat je reprodukcija **nesamovoljna**. Tako n. pr. morejo besede, katere slučajno slišimo ali pa čitamo, privedi mnogo otemnelih predstav v zavest. Izraz „hiša“ me lahko spominja rojstne hiše in domačega kraja. Beseda „drevo“ spominja me lahko sadonosnih dreves na sosedovem vrtu ali pa posameznih delov kakega drevesa itd.

Pri **samovoljni** reprodukciji vzbudé otemnele predstave notranje dušne moči. Duša si namreč poišče s pomočjo znanih predstav druge, že otemnele predstave, katere so bile nekdanj zvezane s prvimi. Včasih moramo dolgo pomišljovati, preden se spomnimo zaželene predstave, dostikrat nam pride na misel namesto nje marsikaj neprimerne, semtertje tudi kaj nepričakovanega.

Po gostem sodelujejo vnanje pobude in pa notranje moči, da reproducirajo razne predstave. Pri izpitih delujejo vnanje pobude (n. pr. učiteljeva vprašanja) in pa notranje moči (n. pr. učencev premislek), da je reprodukcija primerna. Obnoviti moremo samo to, kar se nahaja v duši. Mnogokrat ne zadostujejo samo vnanje pobude, potrebno je tudi delovanje dušnih moči. Zato ni dobro, ako je učencev duh že utrujen, ko pride k izpitu. Da se reprodukcija ne ovira, ne sme biti človek nemiren, boječ in razburjen.

Pri produkciji predstav opazujemo včasih neko **pravilnost**. Dostikrat se nam v prvem hipu čudno zdi, da so nam prišle na misel kake predstave; ako pa premišljujemo natančneje, prepričamo se lahko, zakaj da smo reproducirali ravno dotične predstave, in ne drugih. Ako so nam misli kake osebe znane, vemo že naprej, kak vtis napravi na njo ta ali druga beseda. V tem obstoji tudi učinek cikanja in zbadanja, s katerim nekateri ljudje po nepotrebnem žalijo svoje sosede.

Predstave, katere morejo druge predstave obnoviti, zovejo se **pomočne predstave**. Ako hočemo kake otemnele predstave privedi v zavest, poslužujemo se pomočnih predstav, katere so prvimi jednake, slične ali pa ž njimi zvezane po istodobnosti ali pa zaporednosti.

Ločiti nam je tvorne predstave, ki se nahajajo v naši zavesti, od otemnelih, katere je mogoče privedi v zavest. Meja med obema se zove **prag zavesti**. Reči smemo, da se nahajajo tvorne predstave nad pragom zavesti, otemnele pa pod njim.

V zavesti vsakega človeka se nahaja jako mnogo predstav, katere čez nekoliko časa otemné, da naredé drugim prostor. Vse predstave, katere so bile nekdanj v zavesti, bilo bi mogoče reproducirati. Vender jih v resnici le prav malo reproduciramo in sicer tiste, katere privedejo v zavest zdatne pomočne predstave.

Po gostem se navajajo v psiholoških knjigah za obnovo četiri zakoni in sicer: 1) Zakon sličnosti (analogije), 2) zakon protivnosti (kontrasta), 3) zakon istodobnosti, 4) zakon zaporednosti (sukcesije).

Večkrat je potrebno, premeniti skupne predstave v vrste, ker so te preglednejše in jih je lažje obdržati v spominu. (Dalje prih.)

Slomšek pa Pestalozzi.

Ali je „Blaže in Nežica“ res plagijat?

(Dalje.)

To je ob kratkem vsebina knjige, s kojo se je bliskoma razširilo Pestalozzi-jevo ime. Vender pa tedanje omikano občinstvo ni spoznalo knjiginega pravega namena. Smatralo jo je nekakim vaškim romanom, kar je Pestalozzi-ja vidoma žalilo; kajti je nameraval s knjigo vse drugo nego kratkočasiti; hotel je namreč tedanjim merodajnim krogom pokazati, da je moralna omika vseh ljudi in modra vzgoja mladine naj boljše sredstvo zoper socialno bedo. Zato je sklenol pričeto delo nadaljevati ter dokazati, da niso iskati vzroki ljudske izpridenosti le mej nižim ljudstvom po vaséh in mej njihovimi podžupanškimi predstojniki, ampak tudi v viših, merodajnejših krogih. Iz tega njegovega sklepa so se rodili trije nadaljnji zvezki povesti „Lienhard und Getrud,“ katerih kratko vsebino nam H. Morf*) označuje v sledečih besedah: „Po Gertrudinem delovanji in urejanji domačega kroga uredi Glülphi svojo šolo; v soglasje z redom v Gertrudinem življenji in z učbenim načinom Glülphi jevim spravi župnik Ernst svoje duhovno pastirstvo — in delovanje teh treh oseb na domu, v šoli in cerkvi zna Arner v zvezo spraviti z najvišimi državnimi nameni, da izhaja iz sodelovanja teh štirih prazavodov človeštva pristna ljudska omika in oplemeničeno ljudsko življenje“.

Pestalozzi je bil 52 let star, ko je prišel do sklepa: „ich will Schulmeister werden“. Bilo je leta 1798., ko so Francozi opustošili švicarski okraj Unterwalden. Mnogo otrok je izgubilo svoje stariše. Vlada je je prevzela v oskrbovanje, ustanovila jim v mestu Stanci sirotišče ter je izročila Pestalozzi-ju. K sreči Pestalozzi-jevej je moral zavod vsled povratka Francozov pred letom prenehati; skrajni čas je bil namreč za njegovo zdravje, da se je odpočil prenapornega dela v sirotišči. Čez leto dni se zopet vrne na delo. Po kratkem učiteljevanji v Burgdorfu si ustanovi tu lasten zavod, ki se v kratkem pridobi najboljše ime. V tem času spiše drugo pedagoško delo „Wie Gertrud ihre Kinder lehrt. Ein Versuch den Müttern Anleitung zu geben, ihre Kinder selbst zu unterrichten“.

V tej knjigi nam zapušča Pestalozzi dotedanje svoje izkušnje o vzgoji in pouku. Naslov knjige nas nima motiti: knjiga obsega vse drugo nego kak navod materam o vzgoji. Ona govori temveč v obliki pisem o izprideni npravnosti v viših krogih, o bednem stanji ubozege in zatiranega ljudstva in o predlogih za vzboljšanje javnega vzgojstva. To vsebino nam opisuje H. Morf v sledečih 12 točkah: 1. Temelj pouka je nazor. 2. Z nazorem se mora vezati jezik. 3. Čas pouka ni čas sojenja ali kritike. 4. V vsakej stroki naj se pouk prične pri jednovitih početkih in od tu naj se postopno nadaljuje po otrokovem razvoji, t. j. psihologijskem poredji. 5. Pri vsakej točki naj se postojí toliko časa, dokler postane dotična učna tvarina prosta duševna svojina. 6. Pouk naj se drži poti razvijanja in ne priučjenja ali razodenja. 7. Vzgojevalcu naj bode sveta gojenčeva individualnost. 8. Glavna svrha početnega pouka ni pridobitev znanosti in ročnosti, ampak razvijanje in ojačevanje duševnih moči. 9. Ni dovolj vedeti ampak tudi vzmóči, sè znanostjo naj se veže ročnost. 10. Občenje mej vzgojevalcem in gojencem, posebno pa šolsko disciplino

*) „Zur Biographie Pestalozzi's. Ein Beitrag zur Geschichte der Volkserziehung“. Von H. Morf.